

VARGA RÓBERT

A MUNKÁCSI NAGYLAKTANYA TÖRTÉNETE 1900–1914 KÖZÖTT

Az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregének legfontosabb, legnagyobb lélekszámú hadteste a gyalogság volt. A gyalogság nagy létszáma miatt folyamatos infrastrukturális és logisztikai fejlesztésekre volt szükség. A fejlesztések és parancsok gyors végrehajtása érdekében a Közös Hadügyminisztérium osztotta fel a Monarchia területét katonai körzetekre, kerületi parancsnokságokra. Vidékünk négy vármegyéje – Bereg, Máramaros, Ugocsa és Ung – a Kassai Katonai Kerületi Parancsnokság hatáskörébe tartozott. Ettől kezdve minden hivatalos parancsot, panasztételt és igénylést Kassa hagyott jóvá. A parancsnokság hatáskörébe tartozott az elszállásolás, élelmezés, kiképzés is.

Munkács első jelentősebb katonai laktanyájának tervezését és építésének időpontját 1891-ben fogadták el. Az építkezéssel kapcsolatos legfontosabb feltételeket szerződésben rögzítették. A kontraktus értelmében Bereg vármegye a hadsereg számára biztosított földterületet, ahol fel lehetett építeni a tervezett gyalogsági laktanyát. A földparcellát a hadsereg bérelte a megyétől, melynek bérleti díját minden év első hetében kellett kifizetnie. Fontos pontja volt a szerződésnek továbbá, hogy a megye a Kishegy alatt biztosít egy állandó gyakorlóteret, ahol az újoncok elvégezhetik a szükséges gyakorlatozásokat. Ezen felül a megye kötelezettséget vállalt arra, hogy a szerződésben rögzített gyakorlóteret megtisztítja minden olyan fától, illetve bokortól, ami zavarhatja a kiképzés és gyakorlatozás menetét.

A laktanya belső területi felosztása a tervrajz szerint négyrészes volt. Az északi részén helyezték el a fegyver- és lőszerraktárat. A keleti szárnyban rendezték be a pincét, fáskamrárt, szeméttárolót, valamint a mellékhelyiségeket. A laktanya nyugati részén volt az istálló, ahol a tiszteknek a lovai álltak. Az istállóban rendezték be a lovak számára megvásárolt takarmány tárolóhelyét is. Az állatok ellátására szolgáló takarmányok listáját minden év elején le kellett adni, és egy éves időtartamra kérvényezni. A laktanya északi szárnyában rendezték be a tiszti és a közkatonai helyiségeket. A kaszárnya északi részét ezért két részre osztották. A keleti és nyugati

részen volt a katonák szálláshelye, a tisztálkodó helyiségek, közepén a bejárat, valamint a tiszti részleg, ahol elsősorban irodák, fogadó helyiségek és termek voltak kialakítva különböző ünnepségek lebonyolítására.¹

A laktanya első nagy építészeti beruházására 1902. május 17-én került sor. Ennek egyik előzménye az volt, hogy a katonák megnövekedett száma miatt nem állt rendelkezésre a laktanyában elegendő férőhely. A probléma megoldása végett a város és a helyi katonai előljáró összehívott egy közös bizottságot. Hosszas tanácskozás után döntés született. Ennek eredményeképpen közös határozatot fogadtak el új barakkok építéséről. Az építés kivitelezése céljából pályázatot írtak ki, melynek nyertese Zydai Béla vállalkozó lett. A pályázó sikerét elsősorban annak köszönhetjük, hogy új eljárással akarta megoldani a falak építését. Ez az eljárás abból állt, hogy a barakkok vázát faanyagból készíti, a falakat pedig parafakövekből. Zydai Béla indoklása szerint ez az eljárás, kevesebb anyagi kiadással jár majd, illetve a parafából készült falaknak sokkal nagyobb a hőszigetelése és jobban ellenáll az idő vasfoganak.² A pályázat nyertesének kihirdetése után a bizottság kérte Zydai Béla vállalkozót, hogy küldje el a végleges költségvetést. 1902. május 3-án ennek eleget téve, a közös bizottság végül hivatalosan elfogadta a barakk építésének összköltségét, ami 16 784 korona volt. A vállalkozó minden építési szakasznak az összegét külön-külön lebontotta a bizottság számára. Így például az ácsmunkálatok 8 570 koronába, a parafamunka 5 277 koronába, az asztalosmunka 1 362 koronába, a tetőfedő munkák 670 koronába, a kőművesmunka 967 koronába kerültek.³ Az építkezés május 25-én kezdődött és jó ütemben haladt. Elsősorban ez annak is volt köszönhető, hogy a megye mindent megtett, hogy segítse a munkálatokat. Hivatalos átadásra 1903. március 12-én került sor, de előtte egy katonai bizottság vizsgálta át az új épületeket. Az alapos szemle után a küldöttek nem találtak kivetnivalót, így megkezdődött a honvédek barakkokba való beszállásolása.⁴

Az új barakkok építésével egyelőre nem várt problémával találta szemben magát a hadsereg. Ugyanis megnövekedett a honvédek száma a laktanyában, ami magával vonta az élelmiszerigények növekedését is. Ez a probléma már az 1903-as év végén és az 1904-es év elején megmutatkozott. Ismét szükségessé vált, hogy összehívják a közös bizottságot. Hosszas tanácskozás után döntés született, hogy a laktanya udvarán új pótraktárakat és pincét kell építeni.⁵ Az építkezésre nem írt ki pályázatot a közös bizottság, hanem helyette helyi kisvállalkozókat bíztak meg. A fő építési terveket Kassáról küldték és külön kikötötték, hogy ez alapján kell haladnia az építkezés menetének. A tervek szerint a raktár alapszerkezete és falai fából készültek,

tetőszerkezete pedig cserépborítású volt. A belső kialakítását tekintve összesen 71 gyalult fából készült állványt és polcot terveztek el benne. Mivel sok faanyagra volt szükség, ezért egyeztetések kezdődtek Bereg vármegye királyi főerdészével, hogy a tőle telhető legjobb munkával segítse az építkezést. A hivatalos költségvetést a bizottság 1904 decemberében fogadta el, a végösszeg 21 330 korona volt. Az új pótraktárakra és pinceépítésre szánt összeg azért is volt ilyen magas, mivel a földmunka 6 770 korona, a kőműves munka 9 678, az ácsmunka 11 987, a bádgos munka 9 343 volt.⁶ Az építkezés menetében több probléma is adódott. Emiatt a munkálatokat a kitűzött időben nem, csak egyhetes csúszással sikerült befejezni. Olyan gondok jelentek meg, mint: faanyagokat nem sikerült időben leszállítani stb. Emiatt Az átadást követően vegyes bizottság vizsgálta át az új épületet, amiről jegyzőkönyvet készítettek.

A laktanya 1900-1914 közötti történetében nem csak a közkatonai részlegeken történtek építkezési munkák. Alapos figyelmet fordítottak a fokozatos infrastrukturális fejlesztésekre a tiszti részlegen is. Az első ilyen típusú munka 1908. december 5-én kezdődött, amely során három tiszti irodával bővítették a laktanyát. A munkák befejezése után 1909. szeptember 5-én némi hiányosságot fedezett fel az ellenőrző bizottság. A hiányosságok pótlására az ellenőrző bizottság jegyzőkönyvet készített, amit hivatalos formában juttattak el a Kassai Katonai Kerületi Parancsnokságra. A parancsnok a jegyzék elolvasása után írásos levéllel fordult a Bereg vármegyei főispánhoz, hogy minél előbb, ha lehet, személyesen felügyelje a hibáknak a javítását. A problémák megoldását követően az építkezésre szánt költségek is megnövekedtek. Az eredeti összköltség csak 32 978 korona 90 fillér lett volna, addigra az új összeg elérte a 37 678 koronát. A többleti költséget sem a vármegye, sem a hadsereg nem volt hajlandó kifizetni, ami következtében hosszas vita bontakozott ki a két fél között. Hivatalosan megegyezésre csak 1910. november 21-én került sor, aminek eredményeképpen a hadsereg vállalta a többletkiadás kifizetését.⁷

Nem csak a laktanya bővítésével, karbantartásával akadtak problémák és vitás kérdések. Bereg vármegye katonai elöljárója folyamatos panasztételt tett a Kassai Katonai Kerületi Parancsnokságon a laktanyához tartozó gyakorlólőtérrel kapcsolatban. A megye és a honvédség által kötött szerződés értelmében a laktanya földterületén kívül biztosítanak egy gyakorlólőteret a honvédség számára a munkácsi Kishegy alatt. A kijelölt földterület ugyan megfelelt a célnak, de nagy távolságra volt a laktanyától. Emiatt sok időbe került az oda-vissza út a katonáknak. A másik probléma az volt, hogy a megye nem tudta teljes mér-

tékben a biztosítani a területet. Az eredeti szerződés értelmében a megye vállalta, hogy nem engedi a lőtér területére a „civil” lakosságot. Ám ezt nem minden esetben sikerült teljesítenie a megyének, több alkalommal a gyakorlatozások közben odatévedt egy sétáló vagy gombázó városi polgár.⁸ Ez nagyon veszélyes volt, amikor az újoncok gyakorlatoztak. Ilyenkor ugyanis olyan személyek kaptak lőfegyvert a kezükbe, akik egyáltalán nem vagy alig rendelkeztek fegyverhasználatra vonatkozó információkkal. Hiába folytak kéthetes felkészítő, oktató órák a laktanya udvarán belül, pontos célzást, újratöltési tapasztalatokat csak a lőtéren tudtak szerezni az újoncok.⁹ A probléma megoldása érdekében a Bereg megyei katonai előljáró kérvényezte, hogy a laktanyaához közel építsenek fel egy házi lövöldét. Egy olyan lövöldét, amely lényegében egy zárt helyiség lenne, fallal körbevéve és tetővel fedve. A hivatalos kérvény átnyújtása után megkezdődött a levelezés Kassa és Bereg megye között, hogy milyen megfelelő területet tudnának biztosítani, és hogy milyen anyagi keretek között lehetne megoldani az építkezés kérdését.¹⁰ A megoldás minél gyorsabb rendezése érdekében a megye és a hadsereg képviselői közösen vitatták meg, hogy hol is lenne alkalmas felépíteni a házi lövöldét. Ebből azonban a közös gyűlésen több vita is kialakult, mivel a hadsereg nem volt hajlandó elfogadni azokat a területet és építkezési helyeket, amiket a megye képviselői javasoltak. Bereg vármegye katonai előljárója több panaszlevelet is küldött a Kassai Katonai Kerületi Parancsnokságra, hogy a megye vezetése hátráltatja a hadsereg ügyeinek a rendezését. A panasztételeket megelégelve, a főparancsnok írásos kérést intézett a megye főispánjához, amiben megkérte, hogy záros határidőn belül törekedjenek a probléma megoldására. A nézeteltérések félretétele után ismét összeült a közös bizottság és megállapodásra jutottak. Ennek eredményeként a honvédség elfogadta, hogy a laktanya közvetlen szomszédságában elterülő földterületen felépítsék a házi lövöldét. Cserébe a megyének és a hadseregnek közösen kell bérelnie a területet három magánszemélytől. A bérleti szerződésről maga Bereg vármegye katonai előljárója nem dönthetett, mivel nagy összegről volt szó. Ezért ismét levelezés kezdődött a Kassai Katonai Kerületi Parancsnoksággal, kérvényezte a helyi parancsnok, hogy bocsássák rendelkezésére a bérléshez szükséges összeget. Hivatalos válasz 1907. június 12-én érkezett, amiben a főparancsnokság engedélyezte a bérletet, és kiutalta hozzá a megfelelő összeget.¹¹ Az anyagi források biztosítása után megkezdődött a tárgyalás a vegyes bizottság (a vármegye és a katonaság képviselői) és a földtulajdonosok között 1907 szeptemberében. Hivatalosan 1908. december 12-én írták alá a szerződést, melynek eredményeképpen a Gerber Lénhárd, Kaincz

Sándor és Kaincz József által birtokolt területet a megye és a hadsereg közösen fogja bérelni, minden évben 3 262 korona bérleti díjat fognak fizetni, amit minden év első napján a megye utal majd át a tulajdonosoknak.¹² A szerződés megkötése után a következő fontos döntést kellett meghozniuk: melyik vállalkozó fogja kivitelezni az építkezést? A közös bizottság egyhangúan elfogadta azt a javaslatot, hogy a korábbiakhoz hasonlóan pályázatot írjanak ki, és a legjobb ajánlattal, árlistával rendelkező vállalkozónak ítélik oda a megbízást.

A lőtér tervrajzát 1908. december 15-én fogadták el. Eszerint a lövölde egy „U” alakú főépületből állt, amely az utcára néző ablakokkal rendelkezett, ugyanitt helyezték el a bejáratot, valamint a három raktárhelyiséget, ahol a lőszert és a gyakorló fegyvereket tárolták. A lövölde nyugati és keleti részét vastag fallal vették körbe azért, hogy a véletlenül a falon átjutó lövedékek ne okozzanak sérülést az arra járó lakosságának. Az épület északi részére pedig a tűzvédelmi vészkijáratot tervezték. Hivatalos átadásra 1910 szeptemberében került sor, amikor elvégezték az utolsó simításokat is. Az épület teljes átvétele előtt egy bizottság ellenőrizte, hogy teljesen megfelel-e a katonai előírásoknak. Az ellenőrzés végeztével átnyújtották a hivatalos jegyzőkönyvet és jóváhagyták az átvételt.¹³

A laktanya 1900-1914 közötti történetében számos építkezés volt, amely megkönnyítette a tisztek és a közkatonák mindennapjait. A hadsereg igyekezett megtenni mindent, hogy folyamatos infrastrukturális fejlesztéseket hajtson végre. Ennek köszönhetően új tiszti, közkatonai részleg épült, illetve az élelem raktározására alkalmas új raktár és pince. A katonák minél hatékonyabb gyakorlatozása érdekében pedig sikerült a megépítése egy új házi lövöldének is.

JEGYZETEK:

¹ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban KTÁL), 1552. Fond, 1. opisz, 2274. ügyirat, 1. lap

² KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2270 ügyirat, 4. lap

³ Uo. 5-8.

⁴ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2270 ügyirat, 9. lap

⁵ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2590. ügyirat, 1-2. lap

⁶ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2590. ügyirat, 1-8. lap

⁷ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2972. ügyirat, 28-36. lap

⁸ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2727. ügyirat, 1-2. lap

⁹ Danzer Alfonz: A mi hadseregünk. Franklin-társulat. Budapest, 1898. 157 -168. old.

¹⁰ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2590. ügyirat, 3. lap

¹¹ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2973. ügyirat, 1. lap

¹² Uo. 2.

¹³ KTÁL, 1552. Fond, 1. opisz, 2974. ügyirat, 25-30. lap